

УДК: 323.1(497.15)“1991”
355.426(497.15)“1992/1996”
355.486(497.15)“1992/1996”
COBISS.SR-ID 180548873
DOI број: 10.5937/vig2501159V

Језик рада: Српски
Примљен: 03.10.2025.
Прихваћен: 17.11.2025.
Тип рада: оригиналан научни рад

Немања Васић

Земунска гимназија

Београд, Република Србија

E-mail: vasiccinema@gmail.com

ТЕРИТОРИЈАЛНА ОДБРАНА ОПШТИНЕ ПРЊАВОР ОД 18. СЕПТЕМБРА 1991. ДО 26. МАЈА 1992.

АПСТРАКТ: У раду се анализирају активности Територијалне одбране општине Прњавор у периоду од спровођења прве мобилизације до формирања 1. прњаворске бригаде Војске Републике Српске. Испитују се околности спровођења мобилизације, стављају се у контекст ратних дешавања на подручју Хрватске, као и све сложенијих политичких прилика у Босни и Херцеговини током друге половине 1991. године. Рад прати ратни пут одреда Територијалне одбране Прњавора, истовремено посвећујући пажњу јединицама рејонских штабова ТО и задацима које су оне обављале на подручју матичне општине. Разматра се преношење оружаних сукоба из Хрватске на територију Босне и Херцеговине, као и деловање ТО у ситуацији када се прњаворска општина налази у непосредној близини борбених дејстава. На крају, објашњен је процес преформирања јединица територијалне одбране у 1. прњаворску бригаду и 1. моторизовани (мотајички) батаљон ВРС.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Прњавор, Територијална одбрана, Југословенска народна армија, Војска Републике Српске

Међуетничке тензије на простору Западне Славоније убрзано су расле током читаве 1991. године, уз константну могућност ескалације у оружани сукоб већих размера. У таквим околностима јединице Југословенске народне армије (ЈНА) упућиване су на терен како би прекинуле борбе и створиле тампон-зону између сукобљених страна. Током марта 1991. дошло је до размене ватре између српских и хрватских оружаних снага у Пакрацу, услед чега је борбена група из састава 2. механизованог батаљона 265. бригаде Југословенске народне армије послата да интервенише и раздвоји супротстављене стране. Том приликом догодио се први напад на војнике ЈНА од стране припадника специјалне јединице хрватског МУП-а из борбеног оклопног возила, на шта је један тенкиста југословенске армије узвратио ватром. Упркос веома напетом ситуацији која је том приликом завладала, избегнути су даљи сукоби и реакције ЈНА.¹ Пет месеци касније проглашена је Српска аутономна област Западна Славонија, након чега избијају сукоби са хрватским снагама на подручју Окучана. Због тога се јединице из састава 5. „бањалучког” корпуса ЈНА упућују на леву обалу Саве. Делови 329. оклопне бригаде (окбр) из Бањалуке прешли су преко реке 16. августа, да би већ сутрадан дошло до борби са хрватским полицијским и војним снагама. Како се ситуација у Западној Славонији додатно погоршала током септембра 1991, команда 5. корпуса ЈНА и Окружни штаб ТО Бањалука издали су наређење о покретању мобилизације Територијалне одбране.

Скупштина општине Прњавор именовала је 6. септембра 1991. капетана Владу Живковића за команданта Територијалне одбране општине. Претходни командант Недељко Дебељак разрешен је дужности на лични захтев.² Мобилизација ТО спроведена је 18. септембра 1991. године. Том приликом мобилисана је команда Општинског штаба ТО, затим заштитно-штабна чета, одред Територијалне одбране, противдиверзантски вод и јединице ТО месних заједница.³ Одзив на мобилизацију у одреду прњаворске ТО није био задовољавајући, јер се на зборном месту на подручју ергеле у селу Лужани

¹ Бојан Димитријевић, *Оклопне јединице ЈНА 1945–1992*. Нови Сад: Архив Војводине; Београд: Институт за савремену историју, 2024, 385–386.

² Остоја Раилић, „Општина Прњавор од 18. новембра 1990. до 24. марта 1992. године”, *Српски историјски часопис*, год. 2, бр. 2, 2019, 128–129 (приступљено 12. 7. 2025). DOI 10.7251/SIC0219121R

³ Реферисање команданта 1.лпбр Прњавор потпуковника Владе Живковића, 2. 10. 1993; документ у дигиталној архиви аутора.

појавило свега 50% потребног броја људи за пуну попуну одреда, који је по формацијском плану износио 385 припадника. Војне и цивилне власти су наредних дана улагале велике напоре да прикупе још војних обвезника како би јединица могла да заживи. Карактеристичан је позив руководства Странке демократске акције (СДА) у Прњавору, упућен муслиманском становништву општине, да се не одазива на мобилизацију. На седници савета за народну одбрану, одржаној 7. октобра, констатовано је да је лош одзив на мобилизацију последица „издајничког односа челника СДА у општини Прњавор у опредјељењима према јединственим оружаним снагама СФРЈ а посебно према ЈНА што су исказали својом активношћу у мјесним заједницама као и преко средстава јавног информисања. СДА на подручју општине Прњавор својим политичким дјеловањем отвара могућност међунационалних конфликта и распиривања међунационалне нетрпељивости проводећи опструкцију извршења мобилизације”.⁴ У документу се такође истиче недовољно ангажовање активиста Српске демократске странке (СДС), Социјалистичке демократске партије (СДП) и Савеза реформских снага Југославије (СРСЈ) у општини, као и „кукавички однос појединих в/о који су због личног кукавичлука позивали и остале на одбијање пријема моб. позива и извршења задатака који су постављени”.⁵

Одред ТО Прњавор у Западној Славонији

Јединице Територијалне одбране састоје се из одреда ТО, који представља маневарску јединицу, и просторних јединица које су распоређене по свим месним заједницама. На подручју прњаворске општине просторне јединице ТО биле су груписане у четири рејонска штаба: Прњавор, Шибовска, Поточани и Доњи Вијачани.⁶ Укупна јачина ТО општине Прњавор износила је 2.249 војних обвезника, од чега је одред бројао 385 припадника. У складу са начелима о употреби Територијалне одбране, а имајући у виду све сложенију безбедносну ситуацију на подручју Западне Славоније, одреду је било дозвољено да дејствује и ван територије матичне општине. Мобилисане јединице прњаворске Територијалне одбране пребацују се 23. септембра на комплетно снаб-

⁴ Савјет за народну одбрану, 7. 10. 1991; документ у дигиталној архиви аутора.

⁵ Исто.

⁶ Интервју аутора са Владом Живковићем, Прњавор, Република Српска, 5. 4. 2025.

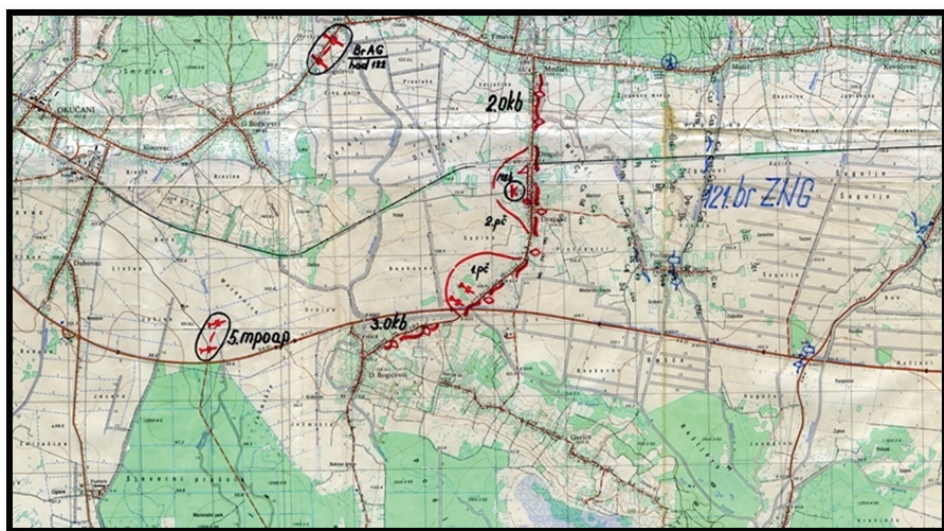
девање од ЈНА, што је наговестило могућност да ће одред бити упућен изван територије своје општине. Сазнавши то, већи број војних обвезника напустио је јединицу. Команда бањалучког корпуса 5. октобра издала је наређење да се део одреда упути у село Ламинци код Босанске Градишке. Два дана касније, командант Општинског штаба ТО наредио је одреду измештање у Ламинце.⁷ Том приликом пристигло је 120 војних обвезника из састава прњаворске ТО, са капетаном 1. класе Живојном Кузмановићем на челу. Потом је у Ламинце 11. октобра дошла још једна група, јачине 140 припадника. Извршена је смотра јединице и командант одреда саопштио је борцима да је добио наређење да изврше прелазак реке Саве и упуте се на западнославонско ратиште. Око 140 обвезника одбило је да изврши наређење, тако да су разоружани и враћени у Прњавор. Јединицу је том приликом напустила и неколица мештана хрватске и муслиманске националности који су се одазвали позиву на мобилизацију, тако да је у одреду остао само један Муслиман.⁸ Прву команду ратне јединице одреда ТО Прњавор чинили су: командант одреда капетан 1. класе Живојин Кузмановић, заменик команданта капетан Срећко Аулић, оперативац капетан Витомир Ђурђевић, помоћник команданта за обавештајно-безбедносне послове капетан 1. класе Никола Мерловић, помоћник команданта за морал старији водник Иван Ракоњац и помоћник команданта за позадину капетан 1. класе Слободан Шљивић.

Одред прњаворске ТО, јачине 124 припадника, прешао је преко реке Саве и уведен је у борбена дејства 13. октобра 1991. године. Борци су посели линију одбране у селу Доњи Богићевци код Окучана, где су их непријатељске снаге дочекале снажном артиљеријском ватром. Заменик команданта одреда капетан Аулић доживео је нервни слом и напустио јединицу, а на његово место постављен је капетан Витомир Ђурђевић. Прњаворски одред, који се у том тренутку налазио у саставу Друге партизанске бригаде ТО Бањалука, добио је 16. октобра наређење да се упути у суседно село Гређани. Генерал-потпуковник Никола Узелац издао је 18. октобра наређење о претпочињавању одреда, у коме је наређено да јединица напусти састав Друге партизанске бригаде и стави се на располагање 329. окбр. Одред је том приликом добио нов премештај у етнички хрват-

⁷ Општински штаб ТО Прњавор, пов-број: 01-207-2, 7. 10. 1991; документ у дигиталној архиви аутора.

⁸ Srđan Tomić, *Borbena put Prve prnjavorske lake pješačke brigade*, 1997, 2-3.

ско насеље Горњи Варош.⁹ Борци су приликом доласка затекли потпуно пусто село, у коме се налазило свега осморо мештана. Међутим, остали становници су се за врло кратко време вратили својим кућама, а одред је успоставио контакт са њима и нису имали апсолутно никаквих конфликтних ситуација.¹⁰ Јединица је у Горњем Варошу вршила припреме за живот и рад у зимским условима, док је по потреби држала линију одбране код села Драгалић. Прва пешадијска чета упућена је у Драгалић 27. октобра, а три дана касније на положајима су их заменили припадници 2. пешадијске чете. Дана 25. новембра око 16.00 часова, по наређењу команде, одред се измешта на линију одбране код села Горице. Борци под дејством снажне артиљеријске ватре заузимају положаје који су до тада били празни јер их је претходна јединица већ напустила. У јутарњим часовима 26. новембра добијају наређење о поновном поседању положаја код Драгалића. На том подручју непријатељске снаге жестоко су гранатирале српске положаје, када је рањен борац Алекса Њежић из пратећег вода пратеће чете.¹¹

Карта 1: Распоред снага на линији Драгалић – Доњи Божићевци

⁹ Команда 5. корпуса, ст.пов бр. 1-385, 18.10.1991; документ у дигиталној архиви аутора.

¹⁰ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješaдиjske brigade*, 3.

¹¹ Исто, 3.

Друга пешадијска чета држала је положаје од пруге (између села Драгалић и Медари) до пута за село Пољане. Од тог места почињала је одбрамбена линија успостављена од прве пешадијске чете, која се протезала до надвожњака у селу Доњи Богићевци. На левом крилу положаје су држали припадници 2. оклопног батаљона (окб) 329. оклопне бригаде, док су десно од снага прњаворске ТО били распоређени борци из 3. окб. Одреду је такође придодата механизована чета из састава 329. окбр, којом је командовао капетан Драган Вуковић. На непријатељској страни налазила се 121. бригада Збора народне гарде из Нове Градишке.¹² Прњаворска Територијална одбрана организовала је чврсту одбрану на постављеној линији, а борци су добро подносили све чешће ударе хрватске артиљерије, који су претежно долазили из правца Горица и Пољана. Провокације и размене ватре на обе стране дешавале су се свакодневно, све док 3. јануара 1992. између зараћених страна није ступило на снагу примирје. На преговорима који су претходног дана вођени у Сарајеву, уз посредовање америчког дипломате Сајруса Венса, договорено је да се мировне снаге Уједињених нација распореде на територији Српске Крајине, где ће бити формирана заштићена подручја.¹³ Припадници ТО Прњавора наредних месеци чекали су долазак УНПРОФОР-а, који је требало да замени њихове положаје у Западној Славонији, како би могли да се врате својој матичној општини. Заменику команданта одреда Витомиру Ђурђевићу у међувремену је одобрен одмор, те се он привремено вратио у Прњавор. Ипак, он више неће долазити на западнославонско ратиште услед ескалације сукоба у непосредној близини прњаворске општине током 1992. године.¹⁴

Стање на подручју општине Прњавор

Последице ратних збивања на подручју Хрватске осећале су се и у Босни и Херцеговини (БиХ), упркос томе што сукоби још увек нису захватили њену територију. Чак и пре него што је спроведена мобилизација прњаворске Територијалне одбране хрватске снаге из Славонског Брода испалиле су прве гранате на српска села на дес-

¹² *Ratni put odreda TO* (доступно на: <https://lpbr-prnjavor.info/ratni-put-odreda-to/>, приступљено 13. 7. 2025).

¹³ Б. Димитријевић, *Оклопне јединице ЈНА 1945–1992*, 417–418.

¹⁴ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješaдиjske brigade*, 4.

ној обали Саве. У депеши Центра служби безбедности (ЦСБ) Добој од 16. септембра 1991. године наводи се да је претходног дана, приликом напада Збора народне гарде на касарну у Славонском Броду, отворена ватра и према објектима са десне обале реке Саве. Погођено је подручје у близини рафинерије нафте, а више пројектила испалјено је на село Лијешће. Гранатирање је настављено током ноћи и јутарњих часова наредног дана.¹⁵ На свом радном месту у фабрици грађевинског материјала „Грамаат“ 16. септембра погинуо је Србин Војислав Горановић од артиљеријске гранате која је испалјена са подручја Хрватске.¹⁶ Тог дана припадници хрватских оружаних формација испалили су преко 70 граната на територију општине Босански Брод, циљајући села Лијешће, Клакар и Бродско Поље.¹⁷ У извештају ЦСБ Добој од 30. септембра 1991. спомиње се све учесталија појава илегалног преласка хрватских снага на подручје Босанског Брода. Једном приликом нападнута је локална полицијска патрола у селу Кораће.¹⁸

Како се безбедносна ситуација на подручју БиХ из дана у дан усложњавала, јединице ТО месних заједница добијају задатке да осигурају све важне путеве, мостове, складишта, бране и друге виталне објекте на подручју општине Прњавор.¹⁹ У документу који је 21. септембра 1991. Општински штаб ТО упутио јединицама месних заједница Штрпци, Палачковци и Кулаши наводи се следеће: „Јединица МЗ Палачковци да врши физичко обезбеђење моста на ријеци Вијака, на регионалном путу Прњавор – Дервента у рејону села Палачковци, непрекидно, а посебно ноћу. Ради боље прегледности простора у околини моста уклонити све растиње узводно и низводно на удаљености до 50 м. Јединица МЗ Штрпци да врши физичко обезбеђење моста на ријеци Укрина у рејону села Штрпци, непрекидно а посебно ноћу. У близини мостова уклонити све растиње. Јединица МЗ Кулаши да врши непрекидно обезбеђење моста на ријеци Укрина на регионалном путу Прњавор – Драгаловци, у садејству са јединицом

¹⁵ Центар служби безбедности Добој, депеша број 13-533/91 од 16. 9. 1991 (ІСТУ архива).

¹⁶ Драгослав Илић и др, *Република Српска у одбрамбено-отаџбинском рату*. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2018, 331.

¹⁷ Интервју аутора са Марком Грабовцем, Брод, Република Српска, 27. 8. 2023.

¹⁸ Центар служби безбедности Добој, депеша број 424/91 од 30. 9. 1991 (ІСТУ архива).

¹⁹ Интервју аутора са ратним председником општине Прњавор Немањом Васићем, 5. 4. 2025.

резервног састава милиције, непрекидно а посебно ноћу. У околини моста уклонити све растиње. Команда ТО организује преко својих јединица физичко и инжињеријско обезбјеђење МЕС-а од евентуалних диверзантских дејстава и ненамјенског отуђивања”.²⁰ Чети ТО из Доњих Вијачана истог дана издата је наредба да обезбјеђује хидроакумулациону брану у селу Дренова, складиште експлозива, као и мостове код Кузмановића баре и Качара.²¹ Јединице Територијалне одбране месних заједница, које су зависно од величине села биле груписане у водове и чете, крајем септембра и почетком октобра изводиле су бојева гађања.²² Општински штаб Територијалне одбране донео је средином новембра одлуку о формирању одељења Војне полиције. У међувремену је извршена процена угрожености територије општине Прњавор и издато наређење о појачаним мерама физичког обезбјеђења објеката на њеној територији.²³ Када су хрватске снаге покренуле велике офанзивне акције према српским положајима у Западној Славонији, током новембра и децембра 1991, десетине хиљада српских цивила нашло се у избеглиштву. Многи међу њима пронашли су привремено уточиште у БиХ, где још увек није било ратних сукоба, а само прњаворска општина прихватила је девет хиљада Срба који су остали без крова над главом. Готово сви до једног били су примљени у српским кућама, а њихово збрињавање није представљало претерану потешкоћу имајући у виду да је привреда и даље несметано функционисала.²⁴ Међутим, нагли прилив толиког броја избеглица изазвао је узнемиреност међу мештанима свих националности, који су страховали да ће слична судбина задесити и становнике Босне и Херцеговине. Многи радници који су пре рата били привремено запослени у државама западне Европе настојали су да извуку своје чланове породице из Прњавора због опасности од надолazeћих сукоба.²⁵ Општина Прњавор се на тај начин налазила у све сложенијој ситуацији, упркос томе што оружани сукоби још увек нису захватили БиХ.

²⁰ Општински штаб Територијалне одбране, пов.број: 01/188-4 од 21. 9. 1991; документ у дигиталној архиви аутора.

²¹ Општински штаб Територијалне одбране, пов.број: 01/188-4-1 од 21. 9. 1991, документ у дигиталној архиви аутора.

²² Распоред гађања јединица ТО општине Прњавор, бр. 01-197-2; документ у дигиталној архиви аутора.

²³ Реферисање команданта 1.лпбр Прњавор потпуковника Владе Живковића, 2. 10. 1993; документ у дигиталној архиви аутора.

²⁴ МКСЈ, сведочење Немање Васића, 11. 10. 2005.

²⁵ О. Раилић, *н. д.*, 128.

Формирање Другог одреда Територијалне одбране

Први сукоб између српских и хрватских оружаних формација на простору Босне и Херцеговине догодио се у Броду 3. марта 1992, када су непријатељске снаге успеле да заузму већи део насељеног места. Убрзо након тога формирана је 101. босанскобродска бригада од локалних мештана хрватске и делимично муслиманске националности. У време трајања операције Коридор '92, бројно стање поменуте бригаде износило је око 3.000 бораца.²⁶ Након заузимања Босанског Брода хрватске снаге наставиле су напредовање у правцу Дервенте. Избијање оружаних сукоба на подручју суседне општине довело је до непосредне угрожености Прњавора. Непријатељско напредовање на овом правцу требало је да заустави 327. моторизована бригада (мтбр), која је по формацији бројала 5.000 припадника. Међутим, када је спроведена мобилизација јединице, на зборном месту појавило се свега 340 људи.²⁷ За то време одред прњаворске ТО налазио се у Западној Славонији, где је морао да остане стациониран све до доласка мировних снага Уједињених нација. Сагледавајући напредовање муслиманско-хрватских снага према Дервенти и процењујући угроженост сопствене територије, Општински штаб Територијалне одбране Прњавора, у договору са цивилним властима, донео је одлуку о поседању положаја дуж рубних делова општине. Рејонски штаб Шибовска тада је преформиран у Други одред ТО. За команданта одреда постављен је капетан Витомир Ђурђевић, а за његовог заменика капетан Срећко Аулић. Одреду се прикључила и једна пешадијска чета из Трстенаца, која је до тада била у саставу 327. мтбр, док је 24. априла добио појачање у виду пешадијске чете месне заједнице Поточани. Са придодатим снагама Други одред бројао је укупно 750 бораца.²⁸ Припадници одреда изашли су 24. марта на положаје дуж границе са дервентском општином, поседајући линију Пјеваловац – Симића брдо – Агићи. Датум превентивног изласка одреда данас се обележава као дан одбране града Прњавора.²⁹

²⁶ Jerko Zovak, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992*. Slavonski Brod: Grad Slavonski Brod i Posavska hrvatska, 2009, 253.

²⁷ Интервју аутора са Владом Живковићем.

²⁸ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješađijske brigade*, 5.

²⁹ O. Раилић, н. д., 136

Карта 2: Обострани распоред снага 24. 3. 1992.

У Дервенти се налазило велико војно складиште Југословенске народне армије „Рабић”. Наоружање из складишта требало је хитно евакуисати како не би завршило у непријатељским рукама, јер су хрватске снаге биле распоређене надомак самог града. Генерал-потпуковник Владимир Вуковић издао је још 8. марта упозорење команданту 2. војне области због опасности од напада на објекат „Рабић” и касарну у Дервенти. Према његовим проценама, у складишту се чувало између четири и осам хиљада комада пешадијског оружја и велика количина муниције.³⁰ Начелник штаба 327. моторизоване бригаде потпуковник Љубомир Обрадовић контактирао је са властима прњаворске општине, тражећи да обезбеде шлепере и упуте јединице Територијалне одбране према Рабићу.³¹ Евакуација складишта извршена је током ноћи око 26. марта 1992,³² да би потом велика коли-

³⁰ Команда 5. корпуса, оп. ствр. пов. број 232-1 од 8. 3. 1992 (ICTY архива).

³¹ Изјаву аутору дао ратни председник општине Прњавор Немања Васић, 14. 7. 2025.

³² Stjepan Šiber, *Prevare, zablude, istina: ratni dnevnik 1992*. Sarajevo: Rabić, 2000, 33.

чина оружја била премештена у рејон рибњака код Прњавора. Према извештају команданта 2. војне области генерал-пуковника Милутина Кукањца, из складишта „Рабић” извучено је 9.930 цеви и преко 200 тона муниције.³³ Део пренетог наоружања употребљен је за снабдевање Другог одреда ТО, тако да су прњаворски борци располагали најмодернијим аутоматским пушкама ЈНА, уместо дотадашњих М48, које су чиниле стандардно наоружање јединица Територијалне одбране.³⁴ Хрватске снаге су истог дана, 26. марта, успеле да ставе у окружење једну чету из састава 327. мтбр, која се тада налазила на Кострешу. Други одред добио је наређење од претпостављене команде да хаубицама 122 мм дејствује по Липицама, Челаруши и Кораћу, како би пружили подршку у извлачењу јединице са Костреша.³⁵ То је био први борбени задатак новоформираног одреда Територијалне одбране. Истог дана извршен је масакр над српским цивилима у селу Сијековцу код Брода. Хрватске снаге ликвидирале су деветоро Срба из овог села, а само у породици Зечевић убијени су отац Јово и његова три сина – Милан, Петар и Васа.³⁶ Због ратних околности није било могуће да се жртве сахране у родном Сијековцу, па су тела пострадалих чланова породице Зечевић пренета у село Смртићи, на подручју општине Прњавор, где је 30. марта одржана сахрана. Сахрани је присуствовало преко 1.000 мештана, а ратни председник општине Немања Васић сматра да је тај догађај нарочито утицао на уливање страха међу српским становништвом Прњавора.³⁷

Борбена дејства на дервентском ратишту попримала су све жешћи интензитет. Други одред прњаворске Територијалне одбране напао је 8. априла хрватске положаје на Марковцу, при чему су убијена два непријатељска војника, а двојица заробљена. Нови пешадијски напад на Марковац и Павлово брдо, којем је претходила јака артиљеријска припрема, изведен је 15. априла. Циљ деловања српских снага било је „овладавање првом линијом одбране према Бијелом брду и пресецање комуникације Бијело Брдо – Босански Ду-

³³ Закључци из процене стања на подручју БиХ у зони одговорности 2.ВО, март 1992 (ИСТУ архива).

³⁴ Како је јединица добила ново наоружање, старе пушке Територијалне одбране дате су Осињској бригади која је у то време формирана. Интервју са Владом Живковићем.

³⁵ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješadijske brigade*, 5.

³⁶ *Атлас злочина над Србима током Одбрамбено-отаџбинског рата I*. 1992. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, (2022), 31.

³⁷ МКСЈ, сведочење Немање Васића, 10. 10. 2005.

боचाц.”³⁸ Међутим, непријатељ се на овим положајима добро утврдио и након што је рањено девет припадника Другог одреда акција је прекинута. Команда Општинског штаба Територијалне одбране премешта се у Горње Палачковце. На ново командно место 30. априла долазе високи официри 5. корпуса ЈНА – пуковник Бошко Келечевић, пуковник Драгослав Ђуркић, потпуковник Бошко Миџић, пуковник Станко Балтић, пуковник Милан Томовић и потпуковник Никола Кајтез. У команди штаба ТО разрадили су план оперативних дејстава на дервентском ратишту, док су од јединица које су биле распоређене на овом правцу формирали тактичку групу.³⁹ У то време линија раздвајања између српских и хрватских снага кретала се путањом Босански Дубочац – Вакуф – Марковац – Беглуци – река Укрина – Касарна – Поточани – Кукавица – Доња Бишња – кота 204.⁴⁰ На овом простору деловале су 101. босанскобродска и 103. дервентска бригада Хрватског вијећа одбране, али је у самом граду Дервенти такође била распоређена прва бојна 111. ријечке бригаде Хрватске војске.⁴¹ У дневном извештају хрватских снага од 2. маја 1992. наводи се: „На подручју Дервенте, четници су пробили прву црту обране код с. Вакуф, па су се бранитељи повукли у рејон с. Бијело Брдо. Упућене су протуоклопне скупине из Босанскобродске бригаде у помоћ”.⁴² Српске снаге су потом извеле нови напад на Бијело Брдо, али су претрпеле тешке губитке – пет страдалих и 43 рањена борца.⁴³

Повлачење ЈНА и формирање Војске Републике Српске

Током 29. фебруара и 1. марта 1992. одржан је референдум о независности БиХ, на коме су се претежно изјашњавали Муслимани и Хрвати, док га је српски народ бојкотовао. Како су апсолутну већину у општини Прњавор чинили Срби, било је очекивано да ће одазив на референдум бити доста слаб. Према подацима које је саопштила Српска демократска странка, у Прњавору је излазност износила свега 6–7%, док је Општинска комисија за референдум саопштила

³⁸ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješadijske brigade*, 5.

³⁹ Исто, 6.

⁴⁰ J. Zovak, *n. d.*, 88–89.

⁴¹ Исто, 88–89.

⁴² Исто, 203.

⁴³ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješadijske brigade*, 6.

да је гласало 24% бирача.⁴⁴ Одлуком Европске заједнице да призна независност Босне и Херцеговине, 6. априла 1992, почели су да се врше велики притисци да ЈНА напусти њену територију. После проглашења устава Савезне Републике Југославије, која се састојала само из Републике Србије и Црне Горе, снаге ЈНА добиле су наређење 11. маја да се повуку из БиХ.⁴⁵ Након што је већ била принуђена да измести своје јединице из Словеније и Хрватске, Југословенска народна армија поново долази у ситуацију да мора да се повуче – овога пута у Србију и Црну Гору. Генерал Ратко Младић, који је 5. маја постављен на место команданта 2. војне области,⁴⁶ одлуку о повлачењу ЈНА коментарисао је следећим речима: „Видим да смо препуштени сами себи и својој судбини и нема друге већ да почнемо да стварамо своју војску.”⁴⁷ Имајући у виду да су хрватски и муслимански народ већ увелико имали организоване војне формације, одласком ЈНА⁴⁸ постало је неопходно да Срби формирају своју војску како не би остали незаштићени. На седници Народне скупштине Српске Републике БиХ, одржане 12. маја 1992. у Бањалуци, донета је одлука о стварању Војске Српске Републике БиХ, која од 12. августа 1992. носи назив Војска Републике Српске (ВРС). За команданта главног штаба постављен је генерал-потпуковник Ратко Младић.⁴⁹

⁴⁴ О. Раилић, *н. д.*, 134.

⁴⁵ Душан Кукобат и Бојан Димитријевић, *2. крајишки корпус Војске Републике Српске*. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2022, 33.

⁴⁶ Винко Пандуревић, *Рат у Босни и Херцеговини и стварање Војске Републике Српске*. Београд: ИГАМ, 2015, 130.

⁴⁷ Бојан Димитријевић, *Командант: Војнички пут генерала Ратка Младића*. Београд: Вукотић Медиа, 2018, 47.

⁴⁸ Односно људства које је рођено ван територије БиХ.

⁴⁹ *Исто*, 55.

www.military.com

Слика 1: Амблем мотајичког батаљона

Наредног дана издато је наређење о формирању 27. дервентске моторизоване бригаде ВРС. Иначе, некадашња 327. мтбр налазила се у саставу 17. „тузланског” корпуса ЈНА, те се приликом избијања ратних дејстава на подручју Посавине нашла у нарочито тешком положају, одсечена од свог матичног корпуса.⁵⁰ Новоформирана 27. дервентска бригада била је претпочињена Првом крајишком корпусу ВРС, чије се седиште налазило у Бањалуци. Како је Други одред ТО Прњавора већ дуже од месец дана изводио координисана борбена дејства са 327. мтбр на дервентском ратишту, донета је одлука да се и он нађе у саставу бригаде. Одред је том приликом прерастао у 1. моторизовани батаљон 27. дервентске мтбр, у народу препознатљивом под именом Мотајички батаљон.

⁵⁰ Интервју аутора са Владом Живковићем.

Слика 2: Амблем прњаворске лаке пешадијске бригаде

Наредба о формирању Прве прњаворске лаке пешадијске бригаде стигла је од команданта Првог крајишког корпуса генерал-мајора Момира Талића 26. маја 1992. године. На чело бригаде постављен је дотадашњи командант Територијалне одбране Прњавора капетан 1. класе Владо Живковић. Основу за формирање прњаворске бригаде чинили су Први одред ТО, који је постојао још од мобилизације 18. септембра 1991, као и јединице ТО месних заједница груписаних у преостала три рејонска штаба (Прњавор, Поточани и Доњи Вијачани), који су на располагању имали 1.350 војних обвезника.⁵¹ Доласком јединица УНПРОФОР-а у Западну Славонију, током јуна 1992. године, први одред Територијалне одбране вратио се у матичну општину. За непуних девет месеци које су провели у Западној Славонији одред је имао четири лакше рањена, четири теже рањена и три погинула припадника. Борци су се вратили у Прњавор 15. јуна, да би том приликом одред био преформиран у Први батаљон лаке прњаворске бригаде. На место команданта Првог батаљона постављен је капетан 1. класе Живојин Кузмановић. Други батаљон је тада већ био формиран, претежно од војних обвезника са подручја Вијачана и осталих села која гравитирају том подручју. По формирању Другог батаљона, 6. јуна 1992, у његов састав такође улази пешадијска чета месне заједнице Поточани, која је до тада учествовала у борбеним

⁵¹ S. Tomić, *Borbeni put Prve prnjavorske lake pješadijske brigade*, 6.

дејствима на дервентском ратишту као део Другог одреда.⁵² За команданта Другог батаљона постављен је капетан 1. класе Немања Сегих. У селу Церовица 28. јуна долази до формирања и Трећег пешадијског батаљона, за чијег команданта је постављен капетан 1. класе Ратко Десић.⁵³ На тај начин Прва прњаворска бригада ВРС коначно је била формирана у пуном саставу.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Атлас злочина над Србима током Одбрамбено-отаџбинског рата I 1992. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2022.

Димитријевић, Бојан. *Командант: Војнички пут генерала Ратка Младића*. Београд: Вукотић Медиа, 2018.

Димитријевић, Бојан. *Оклопне јединице ЈНА 1945–1992*. Нови Сад: Архив Војводине; Београд: Институт за савремену историју, 2024.

Грабовац, Марко. Интервју, Брод, Република Српска, 27. август 2023.

Васић, Немања. Интервју, Прњавор, Република Српска, 5. април 2025.

Живковић, Владо. Интервју, Прњавор, Република Српска, 5. април 2025.

Илић, Драгослав, Марко Јанковић, Милена Михаљевић, Борис Радаковић, Предраг Лозо, Мирко Цвијановић, Неђо Малешевић, Душан Павловић и Јовица Рудић. *Република Српска у Одбрамбено-отаџбинском рату*. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2018.

Кукобат Душан и Бојан Димитријевић. *2. крајишки корпус Војске Републике Српске*. Бања Лука: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, 2022.

MKSJ. IT-00-39 Крајишник: Svedočenje Nemanje Vasića, 2005.

Пандуревић, Винко. *Рат у Босни и Херцеговини и стварање Војске Републике Српске*. Београд: ИГАМ, 2015.

Раилић, Остоја. „Општина Прњавор од 18. новембра 1990. до 24. марта 1992. године”. *Српски историјски часопис*, год. 2, бр. 2 (2019): 121–139. DOI 10.7251/SIC0219121R (приступљено 12. јула 2025).

⁵² Исто, 6–7.

⁵³ Srđan Tomić, Formiranje 1. lpbr Prnjavor (доступно на: <https://lpbr-prnjavor.info/formiranje-1-prnjavorske-1-lpbr/>, приступљено 15. 7. 2025).

Tomić, Srđan. *Borbeni put prve prnjavorske lake pješadijske brigade*. 1997. <https://lpbr-prnjavor.info/wp-content/uploads/2019/08/borbeni-put-korekcija.pdf> (приступљено 12. јула 2025).

Tomić, Srđan. *Formiranje 1. lpbr Prnjavor*. LPBR Prnjavor <https://lpbr-prnjavor.info/formiranje-1-prnjavorske-1-lpbr/> (приступљено 15. јула 2025).

Tomić, Srđan. *Ratni put odreda TO*. LPBR Prnjavor. <https://lpbr-prnjavor.info/ratni-put-odreda-to/> (приступљено 13. јула 2025).

Zovak, Jerko. *Rat u Bosanskoj Posavini 1992*. Slavonski Brod: Grad Slavonski Brod i Posavska hrvatska, 2009.

Šiber, Stjepan. *Prevare, zablude, istina: Ratni dnevnik 1992*. Sarajevo: Rabić, 2000.

Nemanja Vasić

Zemun Grammar School

Belgrade, Republic of Serbia

E-mail: vasiccinema@gmail.com

Territorial Defense of the Municipality of Prnjavor, September 18, 1991 - May 26, 1992

(Summary)

The Territorial Defense (TO) of the Municipality of Prnjavor was first mobilized on September 18, 1991, following the outbreak of armed conflict in Western Slavonia. The Prnjavor TO detachment successfully crossed the Sava River and engaged in combat operations in the Okučani area, where it remained until the arrival of UNPROFOR peacekeeping forces in June 1992. Meanwhile, hostilities spread to Bosnia and Herzegovina, with Croatian forces occupying Bosanski Brod and advancing toward Derventa. In response, the municipal leadership of Prnjavor ordered the preemptive deployment of TO forces toward Derventa to prevent further enemy advances. After the withdrawal of the Yugoslav People's Army (JNA) from Bosnia and Herzegovina, the Army of the Republic of Srpska (VRS) was formed in May 1992. At that time, the Second TO Detachment of Prnjavor was integrated into the newly established 27th Motorized Brigade, while the First TO Detachment, which had returned from Western Slavonia, along

with local TO units, formed the 1st Prnjavor Light Infantry Brigade of the VRS.

KEY WORDS: *Prnjavor, Territorial Defense, Yugoslav People's Army, Army of the Republic of Srpska*